

ἐκατέρων προσήκουσιν. Τὸ μὲν γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, συνοῦσαν τῷ σώματι, ζωοποιεῖν αὐτὸ καὶ συνέχειν κατὰ τὸν λόγον ἐστὶ τῆς φύσεως· ἐκ δὲ τῶν ἰδίων ἔργων ἕκαστος ἀξιούται ἢ εἰς τὴν δόξαν τῆς θείας ἀναβῆναι θεωρίας, ἢ ἐξωσθῆναι τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Πάντων ἄρα κοινῶς τὸ σῶμα διατεθῆσεται πρὸς τὸ τῇ ψυχῇ οἰκεῖον κατὰ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν, ἀλλὰ τῶν πρὸς τὴν θείαν ἀναχθεισῶν θεωρίαν ψυχῶν τὰ σώματα καὶ πλείονος τεύξεται· ὑποταγίσεται μὲν γὰρ αὐταῖς οὐ μόνον κατὰ τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς κινήσεσι καὶ τοῖς πάθεσιν καὶ ταῖς ποιότησιν. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ διάδοσιν τὴν τῆς λαμπρότητος τῆς ψυχῆς ἐνδυσθῆσεται δόξαν· ὅθεν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ λέγεται· „Σπείρεται σῶμα ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ“. Τὸ γὰρ νῦν ἀντιφράττον ἔσται διαφανές. Ἀλλὰ καὶ κοῦφον ἔσται, ὥστε καθάπαξ τῷ πνεύματι πρὸς τὴν κίνησιν ὑπακούειν· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἀποστολικόν, τὸ „σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει“. Ἀλλὰ καὶ ἀπαθές ἔσται, ἀψαυστον παντὸς κακοῦ, καὶ κατὰ δύναμιν· οὐ γὰρ δυνήσεται τι πάσχειν τῶν τοῖς σώμασι νῦν ἐπαχθῶς· καὶ κατ' ἐνέργειαν· οὐδεμία γὰρ ἔσται φθορὰ αὐτῷ οὐδὲ αἰσχος οὐδὲ στέρησις. Ἡ γὰρ ἀπάθεια ἐκείνη οὐκ ἐκβάλλει τὰ τῶν αἰσθήσεων πάθη· χρήζουσι γὰρ τῶν τοιούτων παθῶν τοῦ ἡδέος ἕνεκα, ὃ τῇ | τῆς ἀφθαρσίας οὐ μάχεται καταστάσει. Πρὸς τὸ δειξάει τοίνυν τὴν ἀπάθειαν φησὶν ὁ Ἀπόστολος· „σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ“.

Ἐπι γε μὴν καθάπερ ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων πνευμάτων μετεωρισθῆσεται δόξαν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα μετεωρισθῆσεται πρὸς τὰς ιδιότητας τῶν οὐρανίων σωμάτων· διαφανές γὰρ ἔσται, ἀπαθές, ἀνευ δυσχερείας καὶ πόνου, κινεῖσθαι δυνάμενον. Καὶ διὰ τοῦτο φησὶν· „Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν“· καὶ αὐθις· „Ἄλλη δόξα οὐρανίων σωμάτων, καὶ ἄλλη ἐπιγεῖων“. Ὡσπερ γὰρ νῦν, εἰ καὶ μὴ ἔστι ψυχὴ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὑπόκειται τοῖς ζώωδεσι πάθεσιν, οὕτω καὶ τότε, εἰ καὶ μὴ πνεῦμα ἔσται, ὡς τινες κακῶς ὑπενόησαν, ἀλλὰ παντάπασιν ὑποτεταγμένον τῷ πνεύματι. Ὡσπερ δὲ ἡ δόξα, εἰς ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀνάγεται, ὑπερβαίνει τὴν φυσικὴν δύναμιν τῶν οὐρανίων πνευμάτων, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ δέδεικται, οὕτως ἡ δόξα τῶν ἀνισταμένων σωμάτων ὑπερβαίνει τὴν φυσικὴν τελειότητα τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὥστ' εἶναι μείζω τὴν δόξαν, τὴν ἀπάθειαν βεβαιότεραν, τὴν κουφότητα ῥάω, καὶ τὴν τῆς φύσεως ἀξίαν τελειότεραν.

LXXXVII. — Περὶ τοῦ τόπου τῶν δεδοξασμένων σωμάτων.

Τοῖς δὲ τὴν ιδιότητα τῶν οὐρανίων σωμάτων ἔχουσι σώμασι καὶ τελειότεραν, ὡς εἴρηται, ὁ οὐράνιος ἀρμόζει τόπος, μᾶλλον δὲ ὁ ὑπὲρ πάσας

τάς σφαίρας, ἴν' οὕτως ὁμοῦ τῷ Χριστῷ ὡσιν, οὐ τῇ δυνάμει πρὸς τὴν δόξαν ταύτην μετήχθησαν· περὶ οὗ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους εἴρηται, ὅτι „Ἀναβέβηκεν ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς, ἵνα πληρώσῃ πάντα“. Φανερόν δέ, ὅτι ἡ ψυχὴ τελείας δυνάμεως ἔσται τότε, ὅταν τῷ Θεῷ διὰ θεωρίας συνάπτηται, καὶ διὰ τοῦτο τῇ τῆς ψυχῆς τοιαύτῃ δυνάμει καὶ ἀψαυστον φθορᾶς ἀπάσης συντηρηθήσεται, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ σώματα κουφισθήσεται. Καὶ νῦν γάρ, τῇ ἐλάττονι τῆς ψυχῆς δυνάμει συνεχόμενον, οὔτε ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἐναντιότητος διαλύεται, καὶ μετεωρίζεται πη. Ἀλλὰ καὶ θεία δυνάμει τὰ οὐράνια διαιρεθήσεται σώματα, ὡσθ' ὑπὲρ αὐτὰ τὰ δεδοξασμένα σώματα μετεωρισθῆναι, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις σώμασιν εἶναι· οὗ 10 τεκμήριον ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ προηγῆσατο σώματι, ὅτε πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰσηλθε, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων.

LXXXVIII. — Περὶ τῶν μελῶν καὶ τῆς ἡλικίας τῶν τότε σωμάτων.

15

Εἰ δὲ διὰ τῆς ἀναστάσεως αἱ τῆς φύσεως ἀναπληρωθήσονται στερήσεις, οὐδὲν ἄρα τῶν πρὸς τὴν τῆς φύσεως τελειότητα ἀνηκόντων τῶν ἀνισταμένων σωμάτων ἀφαιρεθήσεται. Συντελεῖ δὲ τῇ ἀκεραιότητι καὶ τὰ γεννητικὰ μέλη ἑκατέρου τοῦ γένους· τὸ δὲ τὴν χρῆσιν αὐτῶν μὴ ἔσεσθαι τότε οὐκ ἐναντιοῦται τῇ λόγῳ· οὕτω γάρ οὐδὲ τὰ τῇ τροφῇ ὑπηρετούμενα παρῆν 20 ἂν ἐκείνοις διὰ τὸ μὴ χρεῖαν εἶναι τροφῆς. Ὁμοίως οὐδὲ ἡ ἀσθένεια τοῦ γυναικείου γένους τῇ τελειότητι ἐναντιοῦται· οὐ γάρ ἐστι τοῦτο ἀσθένεια ὡς παρὰ φύσιν, ἀλλ' ὡς τῆς φύσεως σκοπός. Καὶ αὕτη γὰρ τῆς φύσεως ἡ διάκρισις τὴν τῆς φύσεως δείκνυσι τελειότητα καὶ τὴν θείαν σοφίαν, εὐτάκτως πάντα διατιθεῖσαν· καὶ τὸ ἀποστολικόν, τὸ „μέχρις ἂν καταντή- 25 σωμεν πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ“, πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν τῆς Ἐκκλησίας τελειότητά τε καὶ δύναμιν εἴρηται. Ὁλη γὰρ ἡ ἐκκλησία ἔσται ὡσπερ ἄνθρωπος τέλειος Χριστῷ ὑπαντάσασα. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἡλικίᾳ, ἥτις ἐστὶ νεανική, δεῖ πάντας ἀναστῆναι διὰ τὴν ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ ἡλικίᾳ τῆς φύσεως τελειότητα· ἡ μὲν γὰρ 30 παιδικὴ οὐπω τῆς φύσεως τελειότητα ἔτυχε διὰ τῆς ἀυξήσεως. Ἡ δὲ πρεσβυτικὴ διὰ τῆς παρακμῆς τοῦ τελείου ἀπέστη.

LXXXIX. — Περὶ τῆς ποιότητος τῶν σωμάτων τῶν ἁμαρτωλῶν.

35

Ἀλλὰ καὶ τῶν καταδίκων τὰ σώματα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἀνάλογον ἔσται, αἱ φύσιν μὲν ἔχουσιν ἀγαθὴν ὡς ἀπὸ Θεοῦ κτισθεῖσαν, βούλησιν δὲ ἄτακτον καὶ τοῦ τέλους ἀποχωροῦσαν. Οὕτως οὖν καὶ τὰ σώματα

3 Eph. 4, 10

25 Eph. 4, 13

φύσει μὲν τέλεια ἐπισκευασθήσονται τοῖς τῶν δικαίων ὁμοίως· οὐκ ἔσονται δὲ πνευματικά, ἀλλ' αἱ ψυχαὶ μᾶλλον διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἔσονται σαρκικαί. Οὐτε κοῦφα ἔσονται, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ βάρους ὡσπερ ἀφόρητα τῇ ψυχῇ καὶ παθητὰ ἔσονται ὡς καὶ νῦν, ἢ καὶ μᾶλλον, ὡς πάσχειν μὲν ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν λύπην, οὐ μέντοι φθοράν, ὡσπερ καὶ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν βασανισθήσονται, τῆς φυσικῆς περὶ τὴν μακαριότητα ἐφέσεως μάτην λοιπὸν αὐταῖς ἔσομένης. Ἐσονται τε ἀντιφράττοντα καὶ σκοτεινά, ταῖς ψυχαῖς ὁμοίως. Καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ἀποστολικόν, ὅτι· „Πάντες μὲν ἀναστησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα“. Μόνοι γὰρ ἀλλαγῆσονται πρὸς δόξαν οἱ ἀγαθοί·
 10 ὀδυνήσονται δὲ τὰ σώματα ὑπὸ τοῦ πυρός, τῆς αὐτοῦ ποιότητος διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἐναντιουμένης μὲν τῇ κράσει καὶ τῇ ἀρμονίᾳ, οὐ δυναμένης δὲ λύειν, ἢ χωρίζειν τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν. Ἀνάγκη γὰρ τὸ σῶμα ἐν τῇ αὐτῇ εἶδει μένειν· τόπος δὲ αὐτοῖς ἔσται ὁ κατώτατος καὶ σκοτεινός, ὡς
 f. 190 ἐν Ψαλμοῖς λέγεται· „Ἐλθέτω δὴ | θάνατος ἐπ' αὐτοὺς καὶ καταβήτωσαν
 15 εἰς ἄδου ζῶντες“.

XC. — Πῶς αἱ ἀσώματοι οὐσίαι πείσονται ὑπὸ τοῦ
 σωματικοῦ πυρός.

Οὐχ ὥστε τὴν φύσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πυρός φθείρεσθαι, ἢ ἀλλοιοῦσθαι,
 20 ἢ ἄλλως πῶς μεταβάλλειν· οὐ γὰρ ἔχουσιν ὕλην σωματικὴν, ὡσθ' ὑπὸ τῶν σωματικῶν δύνασθαι πάσχειν οὕτως, οὔτ' αἰσθήσεως ἔχουσιν ὄργανα, οὔτ' αἰσθητικαῖς δυνάμεσι χρῶνται· ἀλλὰ πείσονται ὑπὸ τοῦ σωματικοῦ πυρός αἱ ἀσώματοι οὐσίαι κατὰ τινα τρόπον δεσμοῦ. Εἰ γὰρ ὡς εἶδη
 25 συνδεῖσθαι τοῖς σώμασι δύνανται, ὃν αἱ ψυχαὶ τρόπον, ἢ καὶ χωρὶς τούτου, καθάπερ οἱ νεκρομάντιες δυνάμει δαιμόνων δεσμοῦσι τὰ πνεύματα σχήμασιν, ἢ τοιούτοις τισίν, πολλῶ μᾶλλον τῇ θείᾳ δυνάμει τὰ τιμωρηθησόμενα πνεύματα τῇ σωματικῇ πυρὶ προσδεθήσονται. Καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς εἰς κόλασιν, ὅτι γινώσκουσιν ἑαυτὰ ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῖς κάτω προσδεδεμένα. Ἔστι δὲ οἰκεία κόλασις τῇ ἀμαρτούσῃ λογικῇ φύσει, τὸ τοῖς
 30 ἑαυτῆς ταπεινοτέροις, δηλαδὴ τοῖς σωματικοῖς, τρόπον τινὰ δεδεμένην ὑποκεῖσθαι παρὰ τὴν βούλησιν· ἔστι γὰρ ἐναντίον τῇ φυσικῇ βουλήσει τῆς ἀσωμάτου οὐσίας τὸ ὑποτετάχθαι σώματι. Εἰ δὲ καὶ τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς σωματικῶς περὶ τῶν ἐν τῇ ἀπολαύσει λεγόμενα νοοῦνται πνευματικῶς, ἀλλ' ἂ τοῖς ἀμαρτάνουσι σωματικῶς ἢ Γραφῇ ἀπειλεῖ, καὶ σωματικῶς νοεῖσθαι ὡς κυρίως εἰρημένα ὀφείλουσιν. Ὡς γὰρ ἀντὶ ἀμοιβῆς τῇ
 35 ταπεινοτέρᾳ φύσει προσήκει τὸ τῇ ὑψηλοτέρᾳ συνάπτεσθαι, οὕτως ἢ ὑψηλοτέρα πρεπόντως κολάζεται τοῖς ταπεινοῖς συγκαταλεγομένη. Ἐνια δὲ καὶ περὶ τῶν κολαζομένων καθ' ὁμοιότητα νοεῖσθαι χρή. Ὁ γὰρ σκώληξ

τὰ τῆς συνειδήσεως δηλοῖ δῆγματα, οἷς οἱ ἀσεβεῖς κολασθήσονται· οὐ γάρ ἐστι δυνατόν σωματικὸν σκώληκα ἀσώματον διαγλύφειν οὐσίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὰ σώματα τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀφθαρτα ὄντα. Ὁ δὲ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων μεταφορικῶς μόνον ἐν ταῖς ἀσωμάτοις οὐσίαις νοοῦνται, εἰ καὶ ἐν τοῖς σώμασι τῶν ἀμαρτωλῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ σωματικῶς νοοῦνται, οὐ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἐξαγωγῆς νοουμένης δακρύων· οὐδεμία γὰρ ἐκ τῶν σωμάτων ἐκείνων ἀπόρροια· ἀλλὰ μόνον ὀδύνης καρδίας, καὶ ταραχῆς ὀφθαλμῶν καὶ κεφαλῆς, ὡς καὶ νῦν ἐν τοῖς κλαυθμοῖς εἶωθε γίνεσθαι.

XCI. — Ὅτι αἱ ψυχαὶ χωρισθεῖσαι τοῦ σώματος αὐτίκα ἢ ἀμοιβῆς ἢ δίκης τυγχάνουσιν. f. 190^v

Οὐδεμία γὰρ ἂν ἦν αἰτία τῆς βραδυτήτος τῶν κολάσεων καὶ τῶν ἄθλων. Εἰ δὲ καὶ στρατεία παρεικάζεται ἢ παρούσα ζωὴ, καὶ ἡμέραις μισθωτοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰώβ· „Στρατεία ἐστὶν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὡσπερ μισθωτοῦ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ“, ἀνάγκη τὴν στρατείαν καὶ τὸν πόνον ἄθλον ἢ κόλασιν διαδέχεσθαι ἐν τοῖς μισθωτοῖς καλῶς ἢ κακῶς ἀγωνισαμένοις.

Προσῆκει δὲ καὶ προτέρας κολάζεσθαι ἢ στεφανοῦσθαι τὰς ψυχάς, ἐν αἷς πρότερον ἢ ἀρετῇ γέγονεν ἢ ἡ ἀμαρτία, καὶ οὐ δεῖ περιμένειν τὴν τῶν σωμάτων ἀνάληψιν, ἄλλως τε καὶ τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν αὐτίκα δεκτικῆς οὐσης δόξης ἢ τιμωρίας. Ἐνίοις δὲ τῶν μακαρίων ψυχῶν γίνεται κώλυμα διὰ τὸ μὴ παντελῶς ἀποκαθαρθῆναι· δεῖ μὲν γὰρ καθαρθῆναι τελείως, διὰ τὸ ὡς ἐν τῇ Σοφίᾳ λέγεται· „Μηδὲν ἀκάθαρτον αὐτῇ συναντᾶν“· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα λέγεται· „Οὐ διελεύσεται δι' αὐτῆς ἀκάθαρτος“. Συμβαίνει δὲ ποτε μὴ εἰς τέλος ἐλθεῖν ἐνίοις τὴν ἐνταῦθα κάθαρσιν τοῦ ρύπου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ μολυσμοῦ, ἀλλ' ἔτι ὀφείλειν δίκην, ἢ διὰ ῥαθυμίαν ἢ περισπασμόν, ἢ διὰ τὸ φθάσαι τὸν θάνατον τοῦτο παθούσαις. Ἄξια δὲ εἰσι μὴ εἶργεσθαι παντελῶς τῶν ἀμοιβῶν διὰ τὸ μὴ ἐνέχεσθαι πρὸς θάνατον ἀμαρτίαις, δι' ὧν ἡ ἀγάπη ἀναιρεῖται, ἄθλον ἔχουσα τὴν αἰώνιον ζωὴν· καὶ διὰ τοῦτο εἶργονται πρὸς καιρὸν τῆς ἀποκειμένης ἀμοιβῆς, καὶ ταύτην δίκην ὀφείλουσιν, καὶ οὕτω καθαίρονται.

Περὶ δὲ τῶν κωλυμάτων τούτων καὶ τῶν καθάρσεων τῆς ποιότητος, οὐ δεῖ διίσχυρίζεσθαι, ἀλλων ἀλλὰ λεγόντων εἶναι. Εἶναι μὲν τινα κώλυματα ταῖς τοιαύταις ἐπὶ καθάρσει μέχρι τινός, πᾶσα ἀνάγκη· ἢ μάτην ἂν ἦν τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων εὐχομένης· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἐν τῇ μακαριότητι ἤδη ὄντων εὐχεσθαι ἐδέησεν ἂν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν οὐπω πρὸς τὸν ἕρον ἀφικομένων.

Ἔτι δὲ αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον αὐτίκα τυγχάνουσι τῶν ποινῶν ἢ τῶν στεφάνων, εἰ μὴ τι εἴη κώλυμα, ἢ Γραφή βεβαιοῖ· ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Λουκᾶν λέγεται· „Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη“, καὶ ἐν τῷ ἄδῃ, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ὁ Κύριος εἶπε τῷ μεταγνόντι ληστῇ· „Σήμερον f. 191 μετ' ἐμοῦ | ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ“· καὶ ὁ Ἀπόστολος· „Οἶδαμεν, φησίν, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκίτους καταλυθῇ, οἰκίαν ἔχομεν ἐκ Θεοῦ ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς“. Ἐκδηλότερον δὲ τοῦτο διὰ τοῦ προσκειμένου ποιεῖ λέγων· „Εἰδότες, ὅτι ἐφόσον ἐσμέν ἐν τῷ σώματι, ἀποδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν καὶ 10 οὐ διὰ εἰδους. Τολμῶμεν καὶ εὐδοκοῦμεν ἀποδημεῖν μᾶλλον τοῦ σώματος καὶ ἐνδημεῖν τῷ Θεῷ“. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους, α΄· „Ἐπιθυμίαν ἔχω, φησίν, ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι“· ὁ δὲ Χριστὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐστίν. Ἐλπίζεν ἄρα, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος λύσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἐκδημίαν, ἐνδημηῆσαι καὶ συνεῖναι ἂν τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ

15 **XCII.** — Ἔτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγίων, μετὰ θάνατον, ἀκίνητον ἔξουσι θέλησιν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ γὰρ χωρισθεῖσα τοῦ σώματος ψυχὴ οὐκ ἐν τάξει στρατείας ἐτι ἢ μάχης ἐστίν, ἀλλ' ἐν τῷ λαμβάνειν ἄθλον ἢ δίκην, ὧν εὐθὺς τυγχάνει, 20 ὡς εἴρηται. Οὐκ ἐτι ἄρα κατὰ τὴν θέλησιν ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ κακόν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν μεταβληθῆναι δύναται.

Ἔτι, τὴν θέλησιν οὐδαμῶς ἀμαρτάνειν συμβαίνει ἄνευ τινὸς ἀγνοίας τοῦ νοῦ· οὐδὲν γὰρ ἕτερον θέλομεν εἰ μὴ τὸ ἀληθὲς ἀγαθὸν ἢ τὸ δοκοῦν· ἢ δ' ἀληθῶς μακαρία ψυχὴ οὐδένα τρόπον δύναται ἀγνοεῖν, ἐν τῷ Θεῷ 25 πάντα ὀρώσα τὰ πρὸς τὴν αὐτῆς συντείνοντα τελειότητα. Οὐκ ἄρα δύναται πονηρὰν κτήσασθαι βούλησιν.

Ἔτι, τὸ ἐσχατὸν τέλος ἔοικε ταῖς πρώταις τῶν ἀποδείξεων ἀρχαῖς. Ὡς οὖν αἱ πρώται τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ καθ' ἑαυτάς εἰσι φανεραί, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμία περὶ αὐτάς πλάνη, οὕτως καὶ τοῦ ἐσχάτου τέλους 30 τυχοῦσαν τὴν θέλησιν ἀδύνατον λοιπὸν διαστρέφασθαι· καὶ εἰ ἠδύνατο ἐτι ἢ μακαρία ψυχὴ μεταβληθῆναι ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ πονηρόν, οὐκ ἂν ἦν ἐν τῷ ἐσχάτῳ τέλει, ὅπερ ἐστίν ἐναντίον τῷ τῆς μακαριότητος ὀρισμῷ.

35 **XCIII.** — Ἔτι καὶ αἱ τῶν πονηρῶν ἀκίνητον θέλησιν ἔξουσιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ.

Δέδεικται γὰρ, ὅτι τῇ πρὸς θάνατον ἀμαρτία αἰωνία ὀφείλεται κόλασις· τοῦτο δ' οὐκ ἂν ἦν, εἰ κατὰ τὴν θέλησιν μεταβληθῆναι ἠδύναντο· καὶ μὴ οἰκεῖον τῇ θεῷ δικαιοσύνη.

Ἔτι, τὸ μεταβληθῆναι τὴν θέλησιν ἐκ τῆς ἀμαρτίας | διὰ τῆς χάριτος f. 191 ὅ
μόνης συμβαίνει. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ψυχαί, παντάπασιν εἰρχθεῖσαι τῆς
χάριτος, εἰς τὴν ἀθλιότητα πέμπονται.

Ἔτι, ὡσπερ αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀκινήτως ἔξονται τοῦ τέλους, ὅπερ ἐν
ταύτῃ τῇ ζωῇ ἑαυταῖς προεστήσαντο, οὕτω καὶ αὗται ἀκινήτως ἔξονται ὁ
τοῦ τέλους ὅπερ ἑαυταῖς εἶλοντο, καὶ ἡ ἀτακτος θέλησις αὐτῶν οὐκ ἀφαι-
ρεθήσεται.

XCIV. — Ὅτι ὁμοίως ἔξουσι καὶ αἱ μὴ ἀφικνούμεναι εὐθὺς
πρὸς τὴν μακαριότητα. 10

Καὶ αὗται γὰρ αἱ συνεφελκόμεναι τι ἑαυταῖς δυνάμενον καθαρθῆναι
οὐ διίστανται κατὰ τὸ τέλος τῶν μακαρίων· τελευτῶσι γὰρ μετ' ἀγάπης,
δι' ἧς ὡς τέλους ἐχόμεθα τοῦ Θεοῦ· ὥστε καὶ αὗται ἀκίνητον ἔξουσι
θέλησιν.

XCV. — Ὅτι οὐκ ἐναντιοῦται τῷ αὐτεξουσίῳ ἡ τοιαύτη
τῆς θελήσεως ἀκίνησις. > 15

Οὐδαμῶς δὲ ἡ τοιαύτη τῆς θελήσεως ἀκίνησις τῷ αὐτεξουσίῳ ἐναντι-
οῦται, οὐτινος ἐνέργειά ἐστι τὸ αἰρεῖσθαι· ἡ γὰρ αἵρεσις τῶν πρὸς τὸ
τέλος ἐστίν, ἀλλ' οὐ τοῦ ἐσχάτου τέλους. Ὡσπερ τοίνυν οὐ μάχεται νῦν 20
τῷ αὐτεξουσίῳ τὸ ἀκινήτῳ θελήσει ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς τῆς μακαριότητος καὶ
φεύγειν τὴν κακοδαιμονίαν καθόλου, οὕτως οὐκ ἐστὶ ἐναντίον τῷ αὐτεξουσίῳ
τὸ τὴν θέλησιν ἀκινήτως εἰς ὠρισμένον τι φέρεσθαι ὡσπερ εἰς ἐσχατον
τέλος. Ὡσπερ γὰρ ἀκινήτως ἡμῖν ἡ κοινὴ πρόσεστι φύσις, δι' ἧς τῆς
μακαριότητος ἐφιέμεθα καθόλου, οὕτω καὶ ἀκινήτως ἡμῖν ἡ πνευματικὴ 25
διάθεσις ἐκείνη παραμενεῖ, δι' ἧς τούτου ἡ ἐκείνου ὡς ἐσχάτου τέλους
ἐπιθυμήσομεν.

XCVI. — Περὶ τῆς τελευταίας κρίσεως.

Ἐκ τῶν προειρημένων τοίνυν φανερόν διπλῆν εἶναι τὴν ἀνταπόδοσιν 30
ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα πεπραγμένων ἀνθρώποις, μίαν μὲν κατὰ ψυχὴν, ἣν
ἀπολαμβάνει τις αὐτίκα τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισθείσης· ἑτέραν
δέ, ἐν τῇ τῶν σωμάτων ἀναστάσει, καθ' ἣν τινὲς μὲν ἀπαθῆ καὶ δεδοξασμένα,
τινὲς δὲ παθητὰ καὶ ἄτιμα λήψονται σώματα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀνταπό-
δοσις ἰδίᾳ ἐκάστοις γίνεται, καθόσον διηρημένως ἐκάστοις ὁ θάνατος 35
ἐπεισιν· ἡ δὲ δευτέρα ὁμοῦ πᾶσι γενήσεται ὁμοῦ ἀναστησομένοις. Πᾶσα
δὲ ἀνταπόδοσις, καθ' ἣν διάφορα κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἔργων ἀποδίδονται,
κατὰ κρίσιν τινὰ γίνεται. Ἀνάγκη τοίνυν διπλῆν εἶναι καὶ τὴν κρίσιν,
μίαν μὲν ἣ διηρημένως ἐκάστοις ἀθλοῦ ἢ κόλασις κατὰ τὴν ψυχὴν ἀπο-
δίδεται, ἑτέραν δὲ κοινήν, καθ' ἣν πᾶσι τὸ ὀφειλόμενον καὶ κατὰ τὴν 40

f. 192 ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἀποδίδοται. | Καὶ ἐπεὶ ὁ Χριστὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀνθρωπότητι, καθ' ἣν πέπονθε καὶ ἀνέστη, ἀνάστασιν καὶ ζωὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐπαγγέλλεται, οἰκεία ἐστὶ τούτῳ ἡ κρίσις ἐκείνη ἢ κοινή, ἐν ἣ ὁ ἀναστάντες ἢ κολασθήσονται ἢ στεφανωθήσονται. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ κατὰ
 5 Ἰωάννην εἶρηται· „Ἐξουσίαν δέδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν“.

Ἀνάγκη δὲ τὴν κρίσιν ἀνάλογον εἶναι τοῖς κρινομένοις· καὶ ἐπεὶ ἡ τελευταία κρίσις περὶ ἀμειβῶν καὶ κολάσεων ἐστὶ τῶν ὁρατῶν σωμάτων, εἰκὸς καὶ τὴν κρίσιν ἐκείνην ὁρατῶς τελεσθῆναι. Ὅθεν καὶ ὁ Χριστὸς
 10 ἐν εἶδει ἀνθρωπότητος κρινεῖ, ὧ πάντες δυνήσονται βλέπειν, ἀγαθοὶ τε καὶ πονηροί· ἡ δὲ τῆς θεότητος αὐτοῦ θεωρία μακαρίου ποιεῖ, ὡς ἐν τῇ τρίτῳ δέδεικται· ὅθεν καὶ ὑπὸ μόνων τῶν ἀγαθῶν ὁφθῆναι δυνατὴ. Ἡ δὲ τῶν ψυχῶν κρίσις, ἀοράτων οὖσα, καὶ ἀοράτως ἐπιτελεῖται.

Ἄλλ' εἰ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν ἐκείνῃ τῇ τελευταίᾳ κρίσει ἐξουσίαν ἔχει
 15 τοῦ κρίνειν, κρινούσι μέντοι γε μετ' αὐτοῦ ὡσπερ κριτοῦ πάρεδροι οἱ πλέον τῶν ἄλλων αὐτῷ συνημμένοι, τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, οἷς εἶρηται ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ὅτι· „Ἔμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων κρῖνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ“, ἧτις ἐπαγγελία καὶ πρὸς ἐκείνους ἐστίν, οἱ τοῖς τῶν ἀποστόλων ἴχνεσιν ἠκολούθησαν.

20 **XCVII. — Περὶ τῆς μετὰ τὴν κρίσιν καταστάσεως τοῦ κόσμου.**

Μετὰ τὴν τελευταίαν οὖν κρίσιν, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐν τῇ ἑαυτῆς στήσεται παντάπασιν ὄρφ. Ἐπεὶ δὲ πάντα τὰ σώματα διὰ τὸν ἀνθρώπον
 25 πῶς εἰσίν, ὡς ἐδείχθη, καὶ ἡ τῆς ὄλης σωματικῆς κτίσεως κατάστασις τότε μεταβληθήσεται, ὥστε συμβαίνειν τῇ τῶν τότε ἀνθρώπων ἔξει, ὧν ἀφθάρτων ἐσομένων, καὶ τῆς κτίσεως ἀναιρεθήσεται γένεσις καὶ φθορά, ὡς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ“. Τῆς δὲ
 30 τῶν ὑποκάτω γενέσεως καὶ φθορᾶς ἡ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις ἐστὶν αἰτία. Πρὸς τὸ τοίνυν τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθορὰν ἐν τοῖς ὑποκάτω παύσασθαι, ἀνάγκη καὶ τὴν τοῦ οὐρανοῦ κίνησιν στήναι, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ὅτι „χρόνος οὐκέτι ἐστὶ“. Οὐ δεῖ δὲ τοῦτο δοκεῖν ἀδύνατον· οὐ γὰρ οὕτως ἐστὶ φυσικὴ ἡ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις ὡσπερ ἡ τῶν βαρέων
 f. 192^v καὶ κούφων, | ὡσθ' ὑπὸ τινος ἔνδοθεν ποιητικῆς αἰτίας πρὸς τὴν κίνησιν ῥέπειν, ἀλλὰ καθόσον ἐν τῇ αὐτοῦ φύσει πρὸς τὴν τοιαύτην κίνησιν ἐπιτηδειότητα ἔχει· τῆς δὲ τοιαύτης κινήσεως, νοῦς ἐστὶν αἴτιος, καὶ κινεῖται ὁ οὐρανὸς ὡς τὰ ὑπὸ θελήσεως κινούμενα. Ἡ δὲ θέλησις ἕνεκα τέλους

κινεῖ, οὔτε δὲ τέλος τῆς οὐρανίου κινήσεως αὐτὸ τὸ κινεῖσθαι· ἢ γὰρ κίνησις, ἕνεκά του ἀεὶ οὔσα, οὐδέποτε λόγον ἐσχάτου τέλους ἔχει· οὔτε τὸ ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν ἔρχεσθαι, ἐπεὶ ἢ ἐν τῷ οὐρανῷ κατὰ τὴν κίνησιν δυνάμις οὐδέποτε δύναται εἰς ἐνέργειαν προελθεῖν. Ὅταν γὰρ ἐνεργεία ἢ ἐν ἐνὶ που τὸ οὐράνιον σῶμα, ἔστιν ἐν δυνάμει πρὸς ἕτερόν ^π που, ὡσπερ ἔστιν ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς πρώτης ὕλης πρὸς τὰ εἶδη. Ἀλλὰ τέλος τῆς οὐρανίου κινήσεως, ἕτερόν τι τῇ ἐπανακυκλήσει ἐπόμενον, τουτέστιν ὁμοιοῦσθαι τῷ Θεῷ κατὰ τὸ αἴτιον εἶναι· πάντα δὲ τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, ὧν αἰτία ἢ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις, πρὸς τὸν ἀνθρώπον εἰσι τεταγμένα ὡσπερ εἰς τέλος. Ἡ τοῦ οὐρανοῦ ἄρα κίνησις μάλιστα, διὰ τὴν ¹⁰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ γενέσει· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ μάλιστα τῆς θείας τυγχάνει ὁμοιότητος, ἐν τῷ αἴτιον εἶναι, ἐπεὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος, ἢ λογικὴ ψυχὴ, ἀμέσως τὸν Θεὸν αἴτιον ἔχει. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἐπ' ἄπειρον πολλαπλασιασμόν τῶν ψυχῶν δυνατόν εἶναι τέλος· τὸ γὰρ ἄπειρον ἐναντίον ἐστὶ τῷ λόγῳ τοῦ τέλους. Οὐδὲν τοίνυν ἄτοπον ἔπεται, εἰ ὠρισμένως ¹⁵ τινὸς ἀνθρώπων ἀριθμοῦ πληρωθέντος, ὑποθείημεν τὴν τοῦ οὐρανοῦ κίνησιν ἐκλείπειν.

Παυσαμένης μέντοι τῆς τοῦ οὐρανοῦ κινήσεως, καὶ τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς ἀπὸ τῶν στοιχείων, ἢ οὐσία καταλειφθήσεται τούτων διὰ τὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἀκίνητον· Ἐδημιούργησε γὰρ τὰ πράγματα, ἵνα ὧσιν. ²⁰ Ὅθεν τὸ εἶναι ἐκείνων, ἃ πρὸς τὴν αἰδιότητα ἐπιτηδεύει ἔχει, αἰωνίως διαμενεῖ. Ἐχουσι δὲ φύσιν ἐπιτηδεῖαν πρὸς τὸ διαμένειν τὰ μὲν οὐράνια σῶματα καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη, τὰ δὲ στοιχεῖα, καθόλου, εἰ καὶ μὴ κατὰ μέρη· φθαρτὰ γὰρ ταῦτα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι, κατὰ τὰ μέρη, εἰ καὶ μὴ καθόλου· ἢ μὲν γὰρ λογικὴ ψυχὴ ἀφθαρτος· τὸ δὲ σύνθετον ²⁵ φθαρτόν. Ταῦτα τοίνυν κατ' οὐσίαν μενοῦσιν ἐν τῇ ἐσχάτῃ καταστάσει τοῦ κόσμου, ἃ κατὰ τινὰ τρόπον ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ αἰδίον ἔχει, ἀναπληροῦντος τοῦ Θεοῦ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ὧν ταῦτα κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἀπολείπεται. Τὰ δὲ ζῶα καὶ φυτὰ καὶ τὰ μικτὰ σῶματα, ἃ παντάπασιν εἰσι | φθαρτὰ καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη, κατ' οὐδένα τρόπον ἐν τῇ τῆς ^{ε. 193} ἀφθαρσίας τότε καταστάσει διαμενοῦσιν.

Καὶ οὕτω νοεῖται τὸ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ· „Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου“· ὅτι τὸ νῦν ὄν σχῆμα τοῦ κόσμου παύσεται, ἢ δ' οὐσία μενεῖ. Οὕτω νοεῖται, καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰώβ· „Ἄνθρωπος, ὅταν κοιμηθῇ, οὐκ ἐναστήσεται, ἕως ἂν ἀλλοιωθῇ ὁ οὐρανός“, τουτέστιν, ἕως ³⁵ ἂν ἢ διάθεσις αὕτη τοῦ οὐρανοῦ παύσηται, δι' ἧς κινεῖται κἂν τοῖς ἄλλοις αἴτιος κινήσεως γίνεται. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἄλλων στοιχείων τὸ πῦρ ἐστὶ μάλιστα δραστήριον καὶ τῶν φθαρτῶν ἀναλωτικόν, ἢ φθορὰ τῶν ἐν τῷ

μέλλοντι διαμείναι μὴ ὀφειλόντων εἰκότως γενήσεται διὰ τοῦ πυρός. Καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν πίστιν ὑπόκειται τὸ τὸν κόσμον τελευταῖον διὰ πυρός καθαρθήσεσθαι, οὐ μόνον τῶν φθαρτῶν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἴσχους τοῦ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπισυμβάντος ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῷ κατοικήσεως τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ τοῦτ' ἔστιν τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ Πέτρου λεγόμενον· „Οἱ γὰρ νῦν ὄντες οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ ἀπετέθησαν, πυρὶ φυλαττόμενοι εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως“, διὰ τῶν οὐρανῶν οὐ τοῦ στερεώματος τούτου νοουμένου, ἐν ᾧ εἰσὶ τὰ ἄστρα, ἢ τὰ ἀπλανῆ, ἢ τὰ πλανώμενα, ἀλλὰ τῶν ἀερίων οὐρανῶν ταύτων τῶν πλησιαζόντων τῇ γῆ.

10 Ἐπεὶ τοίνυν ἡ σωματικὴ κτίσις τελευταῖον τῇ τοῦ ἀνθρώπου καταστάσει συμβήσεται, οἱ δ' ἄνθρωποι οὐ μόνον τῆς φθορᾶς ἐλευθερωθήσονται, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἐπενδύσονται, ὡς δῆλον ἐκ τῶν προειρημένων, δεήσει καὶ τὴν σωματικὴν κτίσιν λαμπρότητός τινος καὶ δόξης, ὡς αὐτῇ προσήκει, τυχεῖν. Ἐντεῦθεν ἔστι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ τῆς Ἀποκαλύψεως·

15 „Εἶδον τὸν οὐρανὸν καινὸν καὶ τὴν γῆν καινὴν“· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα· „Ἐγὼ κτίσω οὐρανοὺς καινοὺς καὶ γῆν καινὴν, καὶ οὐκ ἔσονται ἐν μνήμῃ τὰ πρότερον, καὶ οὐκ ἀναβήσονται ἐπὶ καρδίαν, ἀλλὰ χαρίσεσθε καὶ ἀγαλλιάσεσθε ἕως τοῦ αἰῶνος“. Ἀμήν.

Δόξα σοι, Κύριε, πάντων ἕνεκεν: —

Résumé de la Somme théologique de saint Thomas d'Aquin.

PREMIERE PARTIE.

EK TOY ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ.*

EK TΩN TOY AYTOY AΠOΣHMEIΩΣEIS TINEΣ

Paris, 1278
f. 194

I. — Περὶ τῆς θείας διδασκαλίας.**

1. Ὅτι ἀναγκαῖα ἦν ἡ θεία διδασκαλία πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ὑπὲρ τὰς φυσικάς· πρῶτον, διότι ὁ ἄνθρωπος ἕνεκά του ἔστιν, ὑπερβαίνοντος τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν· „ἄπερ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε“, φησί, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀνάγκη δὲ προεγνώσθαι τὸ τέλος τοῖς πρὸς αὐτὸ ταττομένοις·

* A = Parisinus 1278, f. 194-287^r, copie autographe de Scholarios.

** Les chiffres romains des titres indiquent les questions, les chiffres arabes, les articles.

6 II Pet. 3, 7 15 Ap. 21, 1 16 Is. 65, 17, 18 34 I Cor. 2, 9